

EMINESCU ȘI CLASICISMUL.

Avînd a trata problema influenței clasicismului antic asupra poeziei lui Eminescu, cred că, dela început, ni se impune explicarea dictonului clasic atît de iubit poetului Horațiu : *est modus in rebus*. Cu alte cuvinte, trebuie să observăm o justă și prudentă măsură, neconsiderîndu-l pe poet nici ca un cunoscător desăvirșit și perfect orientat în literatura greco-romană, așa cum l-au crezut unii; nici ca un quasi-ignorant al originalelor antice, așa cum îl socotesc unii critici de azi.

Dacă avem în vedere pregătirea din școală a lui Eminescu în ceia ce privește limba latină și mai ales cea greacă, trebuie să recunoaștem că această pregătire lăsa foarte mult de dorit. La liceul din Cernăuți, unde strălucea pe atunci profesorul Aron Pumnul, atît de venerat de poet, Eminescu s'a inițiat în cunoașterea limbii latine, pe care nu și-a putut-o, însă, completa în scurtul timp ce a urmat la acest liceu. La Blaj și mai puțin. Ba, dacă ar trebui să credem tradiția, Eminescu rămînînd repetent la limba greacă, se retrage din clasa a treia și va urma de aici înainte ca particular. Adevăratele cunoștințe mai temeinice în clasicism și le cîștigă poetul ca autodidact. În adevăr, inițindu-se profund și serios, așa cum numai el știa s'o facă, în frumusețile atîtor literaturi moderne, citind cu o sete nestinsă tot ce-i cădea sub ochi, este foarte probabil că și vechii autori clasici trebuie să-l fi ispitit. Dacă declama ode întregi din Horațiu și sute de versuri din *Enelda*, este imposibil să nu fi cunoscut destul de temeinic pe acești doi iluștri scriitori ai epocii lui August.

Că a cunoscut și pe Homer și că știa să prețuiască arta de a scrie a celui mai mare maestru al poeziei grecești, este iarăși foarte probabil. Nu s'au găsit în manuscrisele lui încercări

de traducere din opera marelui aed ? Că i-a cunoscut și pe tragicii greci este iarăși neîndoelnic. Însă nu din original, cred, și nu așa de bine, încît să-i citească deadreptul, în orele-i turburi, mai ales, așa cum susținea poetul Vlahuță.

Oricum ar fi, la Junimea, Eminescu trece drept un bun cunoscător și apreciator al antichității clasice ; și acest lucru, ca ceva demn de laudă, i-l recunoaște chiar Maiorescu în una din criticele sale de pe atunci. Să-l fi influențat pe poet, în aceste vremi, un Caragiani, «binenutritul», cunoscător adînc al comorilor literaturii grecești ? Să-l fi înrîurit un Virgolic, care ne-a tradus așa de frumos «*Ultima noapte la Roma*» din *Tristele* lui Ovidiu ? Să-l fi atras mai ales cunoștințele lingvistice ale lui Lambrilor, unul din prietenii lui mai apropiați ? Cine ar putea-o ști ? Mai probabil este că inițierea mai temeinică în clasicism și-a făcut-o Eminescu între anii 1869—1874, atunci cînd urmează cursurile universităților din Viena și Berlin. Deja la Viena fiind, colegi și prieteni de-ai lui, ca Slavici și Ștefanelli, ne pomenesc cu oarecare admirație de cunoștințele lui în latinește și grecește. Mai ales, însă, cursurile de istoria filozofiei vechi, pe care le urmează la Berlin, îl fac să aibă o atracție din ce în ce mai mare pentru gînditorii seninei Elade. Un Zeller, cel mai mare cunoscător al filozofiei vechi și mai ales un Bonitz, de care poetul ne vorbește cu entuziasm sincer, trebuie să fi conbuit mult la dezvoltarea iubirii și admirației pentru produsele gîndirii filozofilor antici. Nu mai puțin trebuie să-l fi influențat, pe cale indirectă, și Schopenhauer, filozoful «en vogue» pe atunci, și care așa de puternic l-a atras și înrîurit mereu. Se știe cită admirație avea Schopenhauer pentru antichitatea clasică, față de literaturile moderne. «Studiile autorilor antici — spunea el — se numesc, pe drept, studii umaniste, pentru că prin ele elevul devine iarăși om, în timp ce face cunoștință cu o lume care este liberă de tot ce au în ele comic evul mediu și epoca romantismului, care au subjugat într'atîta pe Europeni, încît fiecare se naște încă și azi infectat de ele și trebuie să se purifice mai întăi, ca să poată deveni iarăși om... Să nu credeți că așa zisa voastră înțelepciune modernă poate înlocui acea renaștere ca om !... Voi nu sînteți ca Grecii și Romanii : oameni născuți liberi, copii naivi ai naturii. Fără școala celor vechi, literatura voastră va degenera într'un verbiaj vulgar și într'o ideologie obtuză de burgheji».

Pe cale directă prin urmare și, poate și mai mult, pe cale indirectă, Eminescu va căpăta din ce în ce mai multe cunoștințe în domeniul antichității clasice. Ori, și aici trebuie accentuat, aceste cunoștințe și le asimilează în așa chip, cum numai genurile și puternicele talente știu s'o facă. Nu deadreptul, cum bine s'a spus iarăși, adică prin creații erudite cu subiect și termeni grecești sau latinești, ci prin complecta asimilare a mitului sau a cugetului antic redat în creații originale, în așa fel plăsmuite, încît ideile împrumutate să nu apară ca atare, ci ca făcînd în totul parte din domeniul comun. Cine a putut avea această măiestrie dintre scriitorii noștri mai vechi, inspirați din vechiul clasicism? Un Odobescu și un Duiliu Zamfirescu, căci *Flintna Blanduziei* (greșită chiar dela titlu) și *Ovidiu*, piesele atît de trimbițate pe vremuri ale lui Alecsandri, păcătuiesc greu în cealce privește cunoștințele și redarea antichității romane, cum, după spusa lui Maiorescu, însuși autorul lor o recunoștea mai tirziu. Ce să mai spun în această privință de unii dintre scriitorii noștri de azi?

A lua subiecte din antichitate după *Larousse* sau *Marea Enciclopedie*, a pune în versuri banale epizoade mitologice, unde pomenești de... «cufăr», ca să rimeze cu «nufăr»; și unde, din pricina ignoranței, faci anahronisme de un comic irezistibil, e cea mai edificatoare pildă de cum înțeleg mediocritățile încredute să ne redea frumusețile antichității clasice. Nu așa a înțeles un Eminescu imitarea aceasta și spre cînstea celor mai vechi, nu așa au înțeles-o nici chiar poeți de a doua mînă, ca Anton Naum bunăoară, care, fără să exagerez, față de imitatorii de azi ai antichității stă sus de tot, atît ca aprofundare, cit și ca redare a modelului luat.

Reminiscențe din clasicism se observă la Eminescu încă de mult. Așa poeziile lui din tinereță au foarte multe de acestea, deși cred că puteau veni și pe altă cale decît cea directă, așa cum ar veni la oricine are o cultură mai intensă. S'au citat toate aceste exemple și voi cita și eu cîteva :

- a) «Ca Eol ce zboară prin valuri și țipă, iar Eco își ride de blîndele plingeri» (*O călătorie în zori*, 1866).
- b) «Cînd pe bolta brună, tremură Selene» (*Bucovina*, 1866).
- c) «Eol pe a sa harpă blind răsunătoare» (*Idem*).
- d) «A lumii paranimfă—moartea» (*Speranță*, 1866).
- e) «Sic transit gloria mundi» (*Dabija Vodă*).

Avem chiar și o poezie întreagă plină cu astfel de reminiscențe :

*Nu e antică furia lui Achille,
Nu este Nestor, blîndul cuvîntător,
Aprigul Atax
Țărînă-î azi și mîne mai mult
Și unde-i Roma, doamna lumii întregi?
Și unde-s astă-zi vechii și marli Cezari ?
Tibrule galben,
Unde e astă-zi mărlrea Ța ?*

Această reminiscență : «Tibrule galben» a făcut pe un recenzent al acestor reminiscențe să meargă departe de tot în ceiace privește influența lui Horațiu asupra lui Eminescu și, dela această expresie din una din odele poetului latin, să deducă influența lui filozofică» asupra a o mulțime de poezii ale lui Eminescu.

Așa pe acel «Carpe diem» (folosește-te de clipa de față) îl vede în :

*O, desmeardă pîn' ce fruntea-mi este netedă și lină,
O, desmeardă pîn' ești jună ca lumina cea din soare,
Pîn' ești clară ca o rouă, pîn' ești dulce ca o floare,
Pîn' nu-i fața mea sbîrcită, pîn' nu-i inima bătrînă !*
(Noaptea)

Îl mai vede și în alte poezii pe care nu le mai citez.
Pe «nil admirari» (a nu te mira de nimic) îl vede în :

«N'admiram nîmîc... Fericit ca zeli».

Sau :

«Și de nîmîc nu mă mirai în viață».

Gîndul că va fi nemuritor, că va fi consacrat ca poet, îl vede realizat în :

*Mă doream doar încununat de laurul
Pururea verde,
Am așteptat ram să se încingă mîndru,
Ram glorios, sfînt, cum îl poartă Apolo,
Umbră pe veci dînd întristării lauru-mi
Pururea verde.*

Dar recenzentul nostru se înșeală, cred, cînd vede în toate acestea influența «filozofiei» lui Horațiu. Mai întîi că epicureul poet latin n'are o filozofie proprie, ci are un sistem de viață al omului practic, iar așa zisele lui citate filozofice sînt simple locuri comune pe care el a avut talentul de a ști unde să le pună și cum să le scoată în relief. Ori, influența covârșitoare a lui Horațiu asupra lui Eminescu, așa cum o vede criticul¹⁾, o cred mult exagerată. Natural că Eminescu, după cum am văzut, cunoștea bine pe poetul dela Venusia, dar ca să-l fi înrîurit așa de mult nu-i de admis. E mai de admis că cel care a adunat toate aceste reminiscențe așa zise «Horațiane», fiind prins în mrejele admirației prea mari pentru clasicism, a exagerat în privința influenței lui Horațiu, tot așa cum exagerează și influența lui Homer asupra descrierilor din unele poezii ale lui Eminescu, în special în descrierea cortegiului nuntașilor din *Călin*²⁾. A vedea în această descriere, în adevăr minunată, descrierea înlocuită prin «acțiune și prin efectul ei», așa cum o întrebuițează Homer, e iarăși neverosimil, cred. Că l-a influențat aedul din Smirna pe Eminescu, e probabil. Dar l-a influențat în general, așa cum l-or fi influențat și alți poeți mari.

Clasicismul adevărat se resimte în poeziile de mai tîrziu ale lui Eminescu, așa cum trebuia să se resimtă la un scriitor care acum își dă bine sama și e sincer pătruns de valoarea frumuseților unui astfel de clasicism. Astfel antichitatea pură ni se oglîndește în toată splendoarea ei în această poezie pe care o citez în întregime :

DIANA SELENE.

*Ce cauți pe unde bate luna,
Pe-un alb izvor tremurător
Și unde pasărilor 'ntr'una
Se 'ntrec cu glas cliptitor ?
N'auzi cum frunzele 'n polană
Șoptesc cu zgomotul de gurl
Ce se sărută, se hărjoană,
In umbr'adîncă de păduri ?*

* * *

1) Prof. N. Sulică, *Clasicismul grecoroman și literatura noastră*. Tg. Mureș, 1929.

2) N. Sulică, *op. cit.*, pag. 66 sqq.

*In cea oglindă mișcătoare
Vrei să privești un straniu joc
O apă veșnic călătoare
Sub ochiul tău rămas pe loc?
S'a desprimăvărat pădurea,
E-o nouă viață 'n orice zvon
Și numai tu gîndești aiurea
La tînărul Endymion.*

Sau :

*Ah, cum crengile le 'ndoale
Minuțe albe de omăt,
O față dulce și bălaie,
Un trup înalt și 'mlădîet,
Un arc de aur pe-al ei umăr,
Ea trece mîndră la vînat
Și peste frunze fără număr
Abia o urmă a lăsat.*

(Diana)

În *Venere și Madonă*, poetul își exprimă sincer toată admirația pe care o are pentru lumea antică. Se apropie aici de Schopenhauer, în această iubire pentru idealul dispărut, dar ale cărui frumuseți continuă a fermeca mereu pe cei de azi.

*Ideal pierdut în noaptea unei lumi ce nu mai este,
Lume ce gîndeai în basme și vorbeai în poezii,
O, te văd, te-aud, te cuget, tînără și dulce veste
Dintr'un cer cu alte stele, cu-alte raiuri, cu alți zei.*

(Venere și Madonă).

Familiarizat complet cu antichitatea clasică și cu miturile ei, îl găsim în cunoscuta *Odă în metru antic*, unde nu numai fondul, ci și forma poartă pecetea lirismului grec. Imitația după Sapho o vedem aici în totul, cu deosebirea însă că pe cînd poeta din Lesbos imploră pe Venus s'o ajute pentru a-și potoli iubirea, Eminescu se roagă să i se redea liniștea și seninătatea filozofului stoic: cea «ἀπαθεῖα» prin care rămîne nepăsător la toate :

*Nu credeam să 'nvăț a muri vreodată,
Pururi tânăr, înfășurat în manta-mi,
Ochii mei 'nălțam visător la steaua
Singurătății.*

. . . . .

*Jalnic ard de vlu chinult ca Nessus,
Ori ca Hercul înveninat de halna-i,
Focul meu a-l stinge nu pot cu toate
Apele mărilor.*

*De-al meu propriu vis chinult mă vает,
Pe-al meu propriu rug mă topesc în flăcări.
Pot să mai re'nvlu luminos din el ca
Pasărea Phœnix?*

(Ođă în metru antic).

Avem aici pomenită legenda centaurului Nessus, care pentru a se răzbuna pe Hercule, îi dă soției sale, Deianira, cămașa lui ca lecuitoare a iubirii pe care eroul o avea pentru Iole. Imbrăcînd-o, Hercule simte cum tot trupul îi arde ca cuprins de foc și, cercînd s'o zmulgă, o zmulge cu carnea din trupul lui. Înebunit de dureri, își face singur un rug pe muntele Ceta și arzînd pe el, face pe Zeus să se îndure și să-l răpească la cer, unde va figura de aici înainte printre zeii olimpici.

Mitul pasărei Phœnix care se naște din cenușa ei la cinci sute de ani odată și prin coloritul penelor și strălucirea ochilor face admirația tuturor, îl găsim iarăși foarte bine redat.

Nu mai vorbim de ritmul strofei safice, așa de bine plăsmuit de el în versificația romînească.

Pe măsură ce poezia lui Eminescu se maturește, influența filozofiei vechi: stoicismul, școala eleată și în special platonismul cu lumea ideilor se vădesc tot mai mult.

Ce e *Glossa*, de exemplu? O ilustrare a apatiei stoice sau a ataraxiei epicureice. Nepăsarea la tot ce face și s'ar putea întîmpla, răceala senină cu care trebuie să le întîmpini toate, nu caracterizează ele pe înțeleptul lui Zenon sau pe al lui Epicur? Într'una din strofele variantei acestei glosse unul din critici¹⁾ vede chiar influența directă a lui Epictet:

1) T. Vlașu, *Poezia lui Eminescu*.

*Privitor ca la un teatru
 Tu în lume să te 'nchipui:
 Joace unul și pe patru,
 Totuși tu ghici-vei chipu-i
 Și, de plînge, de se ceartă,
 Tu în colț, petreci în tine
 Și 'nțelegi din a lor artă
 Ce e rău și ce e bine.*

(Glossa).

Epictet: «Nu uita că ești un actor într'o dramă aleasă de cineva mai mare decît tine. Vei juca puțin, dacă drama ce ți-ai ales e scurtă; mult, dacă ți-ai ales o dramă lungă. Ți s'a dat rolul unui sărac? Joacă-l bine cu tot farmecul lui. Ți-a căzut rolul șchiopului, al magistratului, al plebeului? Aceiași datorie. Căci atîta e al tău: să joci frumos rolul primit. Dar alegerea nu e a ta».

Indiferent dacă ideia principală a *Glossei* aparținea lui Oxenstiern, cum se susține, principalul este că această poezie e în totul impregnată de gîndirea vechiei filozofii.

Această filozofie intrupată în principiul școlii eleate, că realitatea are un caracter static, unic, că lumea rămîne în veci aceeași, deoarece devenirea, transformarea nu este decît o aparență, se găsește ilustrată în celebrul ἔν και πᾶν: infinit, absolut l...

*«Nu era azi, nici mîne, nici eri, nici totdeauna,
 Căci unul erau toate și totul era una».*

(Rugăciunea unui Dac).

Sau :

*«Dar dacă unul e în tot
 Și toate sînt în una».*

Această lume reală cu caracter static față de lumea aparentă în veșnică transformare nu-i altceva decît lumea ideilor, a lui Plato, lumea aceia transcendentală a prototipurilor a tot ce-i frumos, just, etc., față de imitațiile lor din lumea pămîntească schimbătoare și supusă pieirii. Această diferență între aceste două lumi: una nemuritoare, eternă, cealaltă trecătoare și vulgară, ne-o ilustrează Eminescu în *Luceafărul*.

Nu vom analiza aici cele două părți distincte din care-i compusă această poezie. Natural că legenda lui Kunisch cu zmeul îndrăgostit de o pămînteană pentru care ar voi să-și dea nemurirea și pe care în urmă se răzbună, cînd vede că e trădat, rămînînd mai departe în nemurirea lui, natural, zic, că această legendă l-a influențat în primul rînd pe Eminescu.

Este foarte naturală iarăși și explicația pe care el însuși o dă acestei creații, pentru lămurirea căreia atîtea păreri s'au dat. După el, geniul e nemuritor, dar nu poate da fericirea.

El rămîne de-apururi «nemuritor și rece». Pe noi ne interesează faptul că Eminescu întrupează lumea ideilor platonice, lumea cu adevărat reală într'un luceafăr, într'un astru care la cei vechi figurează peste tot ca întrupare a nemuririi celei mai desăvîrșite. Că aștrii trăiesc viață veșnică trăind din propria lor substanță, simbolizarea aceasta este luată din mitul antic. Contrastul dintre cele două lumi: una trecătoare, mereu în transformare, lumea neființei, — cealaltă eternă și nemuritoare, lumea ideilor, este vădit inspirat din Plato și nu mai e nevoie să insistăm, căci s'a discutat destul această teză.

Este de remarcat obîrșia luceafărului, inspirată direct din mitologia antică :

•

*Din sfera mea veni cu greu,
Ca să te-ascult de-acuma
Și soarele e tatăl meu,
Iar noaptea mi-este muma.*

Sau :

*Din sfera mea veni cu greu,
Ca să-ți ascult chemarea,
Iar cerul este-tatăl meu
Și muma mi-este marea.*

În ceiace privește iubirea pe care o are Hyperion, Erosul divin, spiritual al lui Plato, față de Cătălina, Erosul vulgar, acela al simțurilor, inspirația platoniciană este iarăși evidentă. Hyperion rămîne la urmă tot «nemuritor», «din forma cea dintâi» care nu se poate — oricît ar voi — cobori la plăcerea simțurilor pămîntești. El rămîne «rece» în lumea ideilor transcendente, adevărata lume reală.

*Ce-ți pasă ție chip de lut,
De fi-voi eu sau altul !
Trăind în cercul vostru strimt
Norocul vă petrece,
Ci eu în lumea mea mă simt
Nemuritor și rece.*

Încheierea ne arată clar deosebirea dintre prototipul platonian și imitarea lui :

*Iar tu, Hyperion, rămâi
Oriunde ai apune :
Tu ești din forma cea dintâi,
Ești veșnica minune !*

Se va observa că însuși numele de Hyperion, care înseamnă «cel de sus», e tot dela cei antici inspirat. Cum zeii homerici au fiecare din ei câte un simbol, câte un atribut : Neptun, tridentul, Zeus, fulgerul, tot așa și Luceafărul are, prin asemănare, «toiagul încununat cu trestii». Fiindcă am vorbit mai înainte de iubirea platoniană, trebuie să observăm că Eminescu o proclamă peste tot în femeia pe care o idealizează. Foarte bine spune Ibrăileanu în această privință că poetul nostru «nu cîntă incidentele unei iubiri, ci iubirea ; nu cîntă farmecele unei femei, ci femeia».

*Ea nu poate să înțeleagă, că nu tu o vrei, că în tine
E un demon ce 'nsetează după dulcile-i lumine,
C'acel demon plînge, rîde, neputînd s'audă plînsu-și,
Că o vrea, spre-a se 'nțelege în sfîrșit pe sine însuși.*

*Ea nu știe c'acel demon vrea să aibă de model
Marmura-i cu ochii negri și cu glas de porumbel
Și că nu-i cere drept jertfă pe-un altar înalt să moară,
Precum în vechimea sfîntă se junghiau odinioară
Virginile ce stătura sculptorilor de modele,
Cînd tăiau în marmur' chipul unei zîne după ele.*

(Scrisoarea V).

Poetul e inspirat, cum vedem, de acel demon al iubirii, care creiază și însuflețește iubirea ideală de mult prețuită de Plato. În sufletul său, cînd este vorba de femeie, Eminescu vede

pe Venus, zeița care nu poate trona decît într'un suflet pururi înamorat de frumos ¹⁾).

*Venera, marmură caldă, ochi de piatră ce scîntete
Braț molatic ca gîndirea unul împărat poet,
Tu ai fost divinizarea frumuseții de femeie,
A femeilor ce și astăzi tot frumoasă o revăd.*

(Venere și Madonă).

«Disprețuitor al realității banale, Eminescu înlăturînd prin urmare particularul și banalul, creiază o poezie de sentimente generale. Ori, tocmai prin aceasta el întrebuițează șablonul obișnuit al poeziei clasice». ²⁾ Așa s'a spus și pe drept. Chiar prin divinația genului, fără înriurire directă, el aplică principiile și formulele celor vechi. Shakespeare n'a redat, grație acestei divinații, viața romană, așa cum ne-au redat-o mult mai tîrziu învățații ca Mommsen și Niebuhr, după decenii întregi de studii? Înriurire directă prin urmare, dar și înriurirea indirectă și divinația genului l-au făcut pe Eminescu să iubească și să prețuiască, așa cum trebuie, clasicismul.

Că uneori s'a exprimat nu tocmai măgulitor despre reprezentanții acestui clasicism, aceasta n'are importanță.

*Cu murmurele lor blînde, un izvor de «horum-harum»
Cîștigînd cu clipeală «nervum rerum gerendarum»
Cu evlavie adîncă ne învîrteau al minții scriptet,
Legînd cînd o planetă, cînd un rege din Egiptet.*

*Amețit de «limbe moarte», de planeți, de colbul școlii,
Confundam pe bietul dascăl cu un cratu mîncat de molli.*

Învățătura seacă și pedantă, amănuntele de prisos și mai ales abuzul de gramatică nu atrag pe nimeni, atunci cînd se înțiază în tainele unei limbi și mai ales ale celor clasice. Cine nu cunoaște, de pildă, anecdota aceluia profesor german care, vizitînd Roma cu elevii săi din clasa a opta, n'a găsit altceva mai bun să le spună, cînd a ajuns în For, decît: «Aici este locul unde Cato cel Bătrîn a făcut cel mai frumos acuzativ cu infinitivul: «ergo censeo Carthaginem delendam esse»?...

1) C. Papacostea, *Filozofia antică în opera lui Eminescu*.

2) N. Sulică, *Op. cit.*

Nu împotriva clasicismului, ci împotriva pedanților care predau acest clasicism, fără să-i cunoască frumusețile și adevăratul scop, se ridică Eminescu. Cine reduce viața greco-romană la ablativ absolut și la acuzativ cu infinitiv, este un adevărat dușman al umanismului, demn de figurat în elogiul prostiei lui Erasm.

Nu așa au înțeles marii umaniști acest clasicism și nu așa l-a înțeles Eminescu.

«Cultura clasică, zice el, are calitatea determinată de a crește, ea este esența educativă, și iată ceiace a lipsit școlilor noastre pînă acum și le va lipsi încă mult timp înainte.

A învăța vocabule latine pe din afară, fără a fi pătruns de acel adînc spirit de adevăr, de pregnanță și de frumuseță a anticității clasice, a învăța regulile gramaticale, fără a fi pătruns acea simetrie intelectuală a cugetării antice, este o muncă zadarnică, o literă fără înțeles. Fixat odată pentru totdeauna, ne mai putîndu-se schimba, căci aparține unor timpuri de mult încheiați, spiritul anticității e regulatorul statornic al inteligenței și al caracterului și izvorul simțului istoric».

Despre utilitatea învățămîntului clasic, Eminescu era convins de mult.

«Precum gimnastica, spune tot el, dezvoltă toate puterile mușchiulare și dă corpului o atitudine de putere și tinerețe, tot astfel pururea tinăra și senina anticitate dă o atitudine anăloagă spiritului și caracterului omenesc».

Prin urmare, cînd poetul nostru are o astfel de judecată despre clasicism, ce ne-ar mai preocupa în definitiv, dacă acest clasicism l-a influențat direct, ori indirect, prin originale sau prin traduceri? Pe un astfel de talent puternic, cum era el, nu l-a influențat, ci l-a pătruns temeinic și profund cu «lumea-i ce gîndea în basme și vorbea în poezii» și această «lume» a celor vechi el «a văzut-o, a auzit-o și a cugetat-o» la fel cu divinusul Homer și cu duiosul Virgiliu.